

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕС-
АДМІНІСТРУВАННЯ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ XII МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ
ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В
СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

м. Київ, 11 листопада 2019 р.

УДК 339.9 (02)
С 654

Редакційна колегія збірника

С.Г. Мізюк, к.е.н., доц., зав. каф. міжнародної економіки (МЕ) НАУ;
С.Л. Литвиненко, к.е.н., доц., доц. каф. МЕ НАУ;
Т.В. Князєва, д.е.н., доц., проф. каф. МЕ НАУ;
Л.А. Ороховська, д.філос. н., доц., проф. каф. МЕ НАУ;
М.М. Андрієнко, к.е.н., доц., доц. каф. МЕ НАУ.

С 654

Сучасні проблеми глобалізаційних процесів в світовій економіці: збірник матеріалів XII науково-практичної конференції. – К.: НАУ, 2019. – 264 с.

**XII INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON
MODERN PROBLEMS OF GLOBALIZATION PROCESSES IN
THE WORLD ECONOMY**

Основною метою конференції є формування професійної мережевої спільноти для обговорення та узагальнення результатів наукових досліджень щодо вирішення сучасних проблем глобалізаційних процесів в світовій економіці.

Актуальність обраної тематики для проведення науково-практичної конференції не викладає сумнівів, оскільки в умовах глобалізованого світу функціонування суспільства та держави на сучасному етапі передбачає поглиблення інтелектуалізації та трансформації всіх форм міжнародних економічних відносин.

The main purpose of the conference is to form a professional network community to discuss and summarize the results of scientific research on solving contemporary problems of globalization processes in the world economy.

The relevance of the chosen topic for holding a scientific-practical conference is beyond doubt, since in the conditions of the globalized world the functioning of society and the state at the present stage presupposes the deepening of intellectualization and transformation of all forms of the international economic relations.

Відповідальність за достовірність розміщених матеріалів несуть їх автори, висловлені у цих матеріалах думки можуть не збігатися з точкою зору редакції.

УДК 339.9 (02)

ПРОЦЕСИ ВЕСТЕРНІЗАЦІЇ ТА ГЛОКАЛІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

The article deals with the problem of westernization and glocalization in intercultural society States policy of multiculturalism. The processes of globalization, accompanied by migration and the clash of cultures, actualize the problem of control over the media medium in order to prevent fire and interethnic conflicts.

Глобалізація, починаючи з останньої чверті ХХ ст., проявляється у єдиному економічному просторі, Інтернеті, телебаченні, відкритих кордонах європейської зони співробітництва, туризмі й т. д. Між тим, глобальні процеси мають багато протиріч і супроводжуються процесами вестернізації, фрагментації, локалізації, культурними конфліктами, національними проблемами.

Історія показує, що віра в глобалізацію як фактор гомогенізації не виправдовується. Глобалізація нерозривно пов'язана з локалізацією, із збереженням локальних ідентичностей. Глобалізаційні зміни в культурі заставляють людей повернутися до своїх традиційних основ, до базових цінностей суспільства (відношення до життя, смерті, дітей і т. ін.). Якщо ж глобалізація відбуватиметься за проектом Заходу, в першу чергу США, то відбудеться вестернізація світу, яка може привести до змін самоідентифікації локальних спільнот. Такий сценарій майбутнього домінування Заходу, в тому числі і в сфері культури, переконливо змальовує І. Валлерстайн: «Культура завжди була зряддям сильнішого» [1, с. 193]. На даний час у більшості країн, що розвиваються, домінують західні засоби масової інформації, культивуються західні цінності, домінує американська економіка і масова культура. Англійська мова стала мовою Інтернету, головного на сьогодні засобу міжнародного спілкування. Знання англійської мови стало умовою працевлаштування в найбільших корпораціях та банках світу.

Глобалізація, безперечно, сприяє становленню цілісного, інтегрованого світу. Окремі регіони, країни стають частинами цієї цілісності. Процес взаємодії економік і культур охоплює всі регіони світу. Інтернет дає можливість стиснути простір і час, робить прозорими кордони, встановлює контакти між людьми, які перебувають у різних куточках земної кулі. Завдяки сучасним засобам зв'язку представники різних культур стають набагато ближчими один одному, ніж до своїх традиційних спільнот. Розширення інформаційного поля особистості дає можливість подолати групову (етнічну, соціальну, ідеологічну) ізоляваність, значно розширити культурний взаємообмін. Відповідно, це приводить до того, що національні

економіки і культури в процесі глобалізації набувають рис єдиної глобальної економіки і культури.

Одночасно спостерігається тенденція до локалізації культу, яка не менш очевидна, ніж інтеграція. Процеси глобалізації містять досить багато суперечностей, які включають у себе як відчуження, так і зближення, уніфікацію. Глобалізація веде до формування єдиної економіки, але в сфері культури аж ніяк не відмінє культурного розмаїття. Досить часто реакцією на глобалізацію є саме усвідомлення своєї самотності та відродження національних культур. Е. Тоффлер, висловлюючи прогнози на майбутнє, передбачає, що нове суспільство буде заохочувати «різноманітні, як клаптикова ковдра, стилі життя, що швидко змінюються» [2, с. 328].

Глобальне не заперечує локальне, тому ті явища, що відбуваються під впливом глобалізації, можна назвати введеним Р. Робертсоном терміном «глокалізація», який поєднує глобалізацію і локалізацію. Хоч глобалізація й обумовлює взаємодію та взаємозбагачення етнічних культур, але вона не усуває і не може усунути розмаїття культур і необхідність проводити політику мультикультуралізму.

Ідеологія мультикультуралізму з'явилася в кінці 60-их років ХХ століття, а в якості офіційної державної політики її першою прийняла Канада в 1988 році. Згодом ідеологія мультикультуралізму була прийнята в США, країнах Західної Європи. Політика мультикультуралізму базується на інтеграції без асиміляції, на визнанні того, що в суспільстві немає панівної культури й будь-яка спільнота, якій притаманні культурні особливості та ознаки етнічності, має право на культурну автономію. Реалізація політики мультикультуралізму передбачає побудову суспільства на взаємодії соціальних структур, створених на етнокультурних, конфесійних та інших міжгрупових засадах. Ця політика стає наріжним каменем при розробці законодавства про громадянство, виборчу систему, соціального законодавства, яке регулює соціальний захист, освіту, трудове право, міграційне законодавство тощо.

Проведення політики мультикультуралізму зіштовхується з проблемою, яка обумовлена тим, що культури можуть взаємодіяти тільки тоді, коли їх ціннісні основи є подібними і коли відмінності між «своєю» та «чужою» культурою визнаються як такі, що можуть толерантно сприйматися іншою культурою. Реалії життя виявили негативні сторони цієї політики: вона не стільки сприяє інтеграції суспільства, як створює міжкультурні, міжетнічні бар'єри. Кожна держава зацікавлена в консолідації нації, а мультикультуралізм виявився політикою, яка підірвала ці основи. Європа зіштовхнулася з проблемою вимоги мультикультурних реформ арабською та турецькою діаспорою, у США про визнання іспанської мови другою державною заявляють латиноамериканці, Канада так і не змогла вирішити проблему Квебеку, у 2012 році про ініціювання референдуму за незалежність від Іспанії поставили питання три сепаратистські партії цієї

автономії. Про крах політики мультикультуралізму заявили ряд політиків Європейського союзу, у тому числі А. Меркель, прем'єр-міністр Д. Кемерон, Н. Саркозі, М. Верхаген, Т. Ягланд, І. Лєтерм.

Країни, у яких політика мультикультуралізму стала офіційною ідеологією в державі, зіштовхнулися з проблемою конфронтації у суспільстві, свідченням чого були сутички між корінними датчанами і робітниками-емігрантами відбулися в Данії, відродження колишнього суперництва, притаманного доіндустріальному суспільству, між валійцями, фламандцями і брюсельцями в Бельгії, теракт у Норвегії, Франції, Іспанії тощо. На руйнівну силу мультикультуралізму звертає увагу С. Кара-Мурза: «Мультикультуралізм, зведений і ранг державної політики США, стимулював етнізацію взагалі всіх меншин... Спільні культурні засади зводяться на рівень приватних. Руйнівний потенціал мультикультуралізму для більшості націй і народів величезний» [3, с. 41].

Ю. Габермас, характеризуючи ситуацію в сучасному західному суспільстві, також звертає увагу на посилення ксенофобських настроїв: «У наших суспільствах добробуту примножуються етноцентричні реакції населення тієї чи іншої країни проти всього чужого – ненависть і насилля, звернені на іноземців, на іновірців і людей з іншим кольором шкіри, але також і на маргінальні групи, на осіб, що не мають повних прав, і знову таки на євреїв. У цьому зв'язку зустрічаються ще і процеси десолідаризації, які розгораються навколо питань перерозподілу і можуть призвести до політичної фрагментації суспільства» [4, с. 288].

Ці настрої посилюються в Європі та США в зв'язку з посиленням темпів міграції. Мігранти та їх нащадки все частіше заявляють про себе як про мікронації, які бажають жити в країнах, у яких вони опинилися, але за своїми звичаями і традиціями. Ці нові мікронації не визнають засад спільної культури, що веде до конфронтації з корінним населенням країн. Протести мігрантів та їх нащадків носять характер як соціального протесту, так і риси етнічного конфлікту. Іммігрантські релігійні та етнічні меншини, зберігаючи групову організацію, зберігають і відповідну релігійну та етнічну ідентичність, яка не дозволяє їм до кінця проходити процеси асиміляції. Часто вони здійснюють активний опір асиміляції, а це веде до ускладнення взаємин груп іммігрантів з традиційним суспільством. Досить часто групи іммігрантів неадекватно сприймають встановлені суспільством, у якому вони опинилися, норми та правила й інтерпретують їх по-своєму. Тому єдиний культурно-нормативний простір країн розмивається, а це може призвести до нових суперечностей та конфліктів і поставити під загрозу єдність держави.

Усе частіше автохтонне населення заявляє про те, що вихідці з інших країн, приїжджаючи в європейські країни повинні вливатися в єдину національну спільноту, а не намагатися нав'язати цим країнам політику невтручання у справи етнічних меншин. Не зважаючи на ці заяви, політика

мультикультуралізму продовжує залишатися ідеологічною основою офіційної політики і принципи мультикультуралізму закладені в основу законодавства європейських країн, США, Канади, Австралії. Відмова від політики мультикультуралізму небезпечна загрозою громадянської війни, тому завданням є віднайти той баланс, який дозволить зберегти як культурне розмаїття в суспільстві так і громадянський мир. Сприяття цьому має виважена політика в сфері медіакультури, адже можливість неконтрольованого використання сучасних мас-медіа екстремістськими групами може привести до конфронтації у суспільстві. Політика в сфері медіа культури має забезпечити культурний плюралізм. На важливість взаємного обміну культурними надбаннями через мережу комунікації звертає увагу О. Астаф'єва: «Співіснування різних культур будується на системі комунікацій, які пронизують усю тканину соціокультурного простору, і якщо мережа комунікації не функціонує а режими взаємообміну, то культура «закривається», «локалізується». Тільки в динаміці їх взаємодії виникає «цілісність» світової культури чи будь-якої з національних культур, яка відповідає концептуальним засадам культурного плюралізму» [5, с.146].

Сучасне суспільство все більше втрачає свою єдність і швидко дезінтегрується. Е. Тоффлер зазначає: «Британія, яка колись розглядалася як найбільш однорідна країна та в якій етнічні меншини від пакистанців, західних індійців, кіпріотів, жителів Уганди до турків та іспанців сьогодні перемішані з корінними популяціями, стає все більш і більш різномірною... У всьому світі етнічні меншини вимагають визнання своєї індивідуальності та прав на працю, прибуток і просування в корпорації. Австралійські аборигени, новозеландські маорі, канадські ескімоси, американські негри, мексиканці в Америці й навіть східні меншини, які колись сприймалися як політично пасивні, сьогодні приходять у рух» [6, с. 378].

Довгий час про США говорили як про «плавильний тигель народів». Але на даний час населення США все більше ідентифікує себе з різними расовими, мовними, етнічними і релігійними спільнотами. Згідно з переписом 1990 року, тільки 5% громадян США вважали себе «просто американцями», решта відносили себе до 215 етнічних груп [3, с. 42]. Аналізу змін суспільної свідомості, а саме – визначенню ідентичності “плавильного тигля народів” присвячена праця С. Гантінгтона «Хто ми?». Унікальність Америки він вбачає в «її релігійності та англо-протестанській культурі» [7, с. 569]. Але одним із викликів Америці є масова імміграція, яка привела в США велику кількість латиноамериканців та жителів Азії, які вимагають введення іспанської мови як другої офіційної. С. Гантінгтон висловлює побоювання, що «латинська» імміграція може перетворити США на країну «подвійної культури» (англійської та іспанської), що остаточно приведе до розколу суспільства» та прогнозує, що «Америка

втрапить свою лінгвістичну й культурну єдність, як Канада, Швейцарія та Бельгія» [8, с. 47].

Глобалізація становить реальну загрозу унікації культур, зниження їх самобутності, яка забезпечується збереженням своєї історії, культурних цінностей, мови, як символічної сторони етнічного. Актуалізація етнокультурної приналежності та усвідомлення феномену унікальності як основи для самоідентифікації і як цінності, яка інтегрує соціальну спільноту, пов'язані з бажанням зберегти свою «інаковість» в умовах глобалізації. Як зазначає М. Кастельс, це основне протиріччя долається через відкритість культури до комунікації, що означає відмову від жорсткої позиції «ізоляціонізму», визнання диференціації культури, розуміння перспективності моделі «самобутності, яка відкрита в майбутнє» [9, с. 307-308].

Мас-медіа, які виражають інтереси певних етнічних груп, роблячи акцент на етнічних, релігійних особливостях їх представників, стимулюють етнофікацію культури. Завдяки сучасним мас-медіа культурна етніфікація перетворилася в глобальний процес, який створюється великою кількістю культурних ідеологій, що швидко поширюються в світі та сприяють активній політизації культурних ідентичностей серед іммігрантських меншин, субнаціональних регіонів і місцевого населення. Посилення субнаціоналізму, етнічних і локальних рухів, утворення спільнот, які ґрунтуються на локальних характеристиках, яким притаманна власна культурна самосвідомість і які прагнуть до автономії від національно-державних центрів, різке посилення фундаменталістських релігійних рухів ведуть до послаблення та трансформації національно-державного принципу. Ця трансформація глобального порядку веде до виникнення конфліктів і локальних війн, знедолення і міграції великих груп населення. Втрата центром гегемонії приймає форму мультинаціоналізму, що посилюється, а етнічна консолідація веде до формування нових еліт. Це веде до виникнення нового соціального порядку глобального рівня.

Систему національних держав розмивають два протилежних процеси. З одного боку, до цього ведуть процеси формування наднаціональних організацій, які кидають виклик національним державам, ставлять питання про їх повноваження і прерогативи. З іншого боку, цей процес посилюється регіоналізацією та мультикультуралізацією. Можливість фізичного переміщення для великої кількості людей, зв'язки територій в режимі on-line, які забезпечуються сучасними технічними засобами, створюють зовсім нову картину культурно-територіального поділу. Спираючись на цінності толерантності, різні культурні, релігійні, етнічні групи і меншини вимагають перегляду глобального національно-державного порядку, який склався і заявляють про свою безпосередню участь в глобальних процесах, інститутах і організаціях.

Процес мультикультуралізації може підірвати гомогенний соціально-культурний простір національних держав. Різні національні групи, спираючись на права людини, насамперед, на право свободи пересування, вимагають встановлення прозорих кордонів і права жити в межах будь-яких національно-державних утворень. Іммігрантські релігійні і етнічні меншини, зберігаючи групову організацію, зберігають відповідну релігійну і етнічну ідентичність, що не дозволяє їм до кінця проходити процеси асиміляції. Людина, змінюючи культурне середовище чи опиняючись в умовах зіткнення нової культури з традиційною, може відчувати «культурний шок», коли вона зазнає дискомфорту від зіткнення з чужою культурою. Зовнішніми викликами, перед державами Заходу, які зумовлені міграційними процесами, можуть спричинити втрату цінностей і способу життя, поставити під загрозу місцеву і національну ідентичність. Це, відповідно, може призвести до росту ксенофобії та консерватизму аж до крайніх проявів: погромів, виселень, етнічних чисток та геноциду. Урятувати ситуацію може тільки дотримання всіма державами принципу культурного розмаїття при відкритості для глобального руху. Така політика має будуватися на визнанні урядами ідеї культурної свободи, на повазі до різних культурних традицій, продуманої соціально-економічної політики.

Список літератури

1. Wallerstein I. Geopolitics and Geoculture: Essays on the Changing World-System (Studies on Modern Capitalism) / I. Wallerstein. – Cambridge: Cambridge University Press, 1991. – 242 p.
2. Тоффлер Э. Шок будущего: Пер. с англ. / Э. Тоффлер. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2004. – 557 с.
3. Кара-Мурза С. Г. Демонтаж народа / Сергей Кара-Мурза. – М. : Алгоритм, 2008. – 704 с.
4. Хабермас Ю. Политические работы / Сост. А. В. Денежкина; пер. с нем. Б. М. Скуратова. – М. : Практис, 2005. – 368 с.
5. Астафьева О. Н. Целостность культуры как «единство множественности» // Синергетическая парадигма. Социальная синергетика. – М. : Прогресс-Традиция, 2009. – С. 133-156.
6. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер. – М. : ООО «Фирма «Издательство АСТ», 1999. – 784 с.
7. Хантингтон С. Кто мы?: Вызовы американской национальной идентичности / С. Хантингтон; пер. с англ. А. Башкирова. – М.: ООО «Издательство АСТ»: ООО «Транзиткнига», 2004. – 635 с.
8. Хантингтон С. Захід: унікальність versus універсалізм” / С. Хантингтон; пер. з англ. О. Заремби // Філософська думка. – 1999. – № 1–2. – С. 82–100.
9. Кастельс М. Могущество самобытности // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под ред. В. Л. Иноземцева. – М. : Academia, 1999. – С. 292–308.

